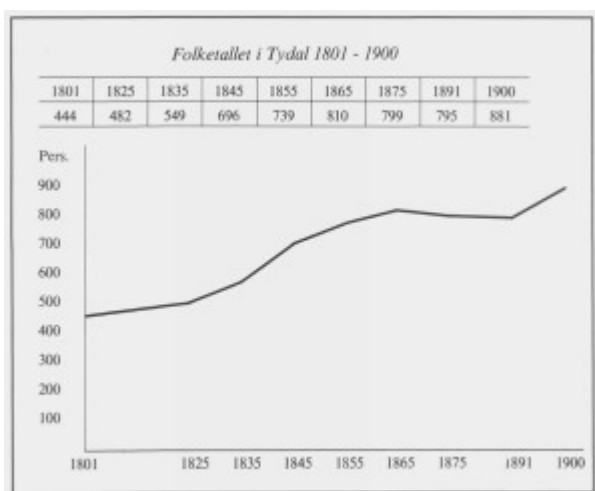

Befolkninga

Befolkningsveksten

Fra 1700-tallet hadde folketallet i Tydal steget for hver telling, men veksten hadde riktignok vært ujamn. Etter 1865 stagnerte veksten helt, ja, det var til og med femten færre personer i 1891 enn i 1865. I 1890-åra steg folketallet igjen, og ved århundreskiftet bodde 881 mennesker i Tydal. Ei forklaring på denne utviklinga skal vi straks se nærmere på: Tydalingene forlot heimbygda si og dro til Amerika. Men var det bare utvandringa som var årsak, eller skjedde også endringer i fødselshyppighet og dødelighet?

Fødselshyppighet og giftermålsalder

I perioden 1855 til 1900 ble det født vel tusen barn i Tydal. I gjennomsnitt pr. år vil det si nesten 24 barn. Antallet fødsler stabiliserte seg på det nivået som var nådd omkring 1850. Fødselstalla stagnerte bl.a. fordi det ble heller færre kvinner i den alderen at de kunne føde barn (20-49 år). 2/3 av dem var gift, og denne andelen var stabil gjennom hele 1800-tallet. Den gjennomsnittlige giftermålsalderen holdt seg også temmelig stabil på 26 år for kvinner og 29 år for menn. Det skjedde heller ikke særlige endringer i fødselshyppigheten. Som i første halvdel av 1800-tallet, var det omtrent 25 fødsler pr. 100 gifte kvinner i alderen 20-49 år. Ti prosent av barna ble forresten født utafor ekteskapet. Presten og klokkeren registrerte disse som «uekte» fødte, men trulig var det mange av foreldra som gifta seg etter at barnet hadde kommet til verden. Både fødselstalla og fødselshyppigheten holdt seg oppe slik det hadde blitt ved midten av 1800-tallet. Ut fra dette skulle en vente fortsatt vekst i folketallet, men endra dødeligheten seg i denne perioden?

Dødelighet

Minkende dødelighet, særlig barnedødelighet, var en av de viktigste årsakene til at folketallet steg raskere i begynnelsen av 1800-tallet enn tidligere. Den gjennomsnittlige spedbarnsdødeligheten i perioden

1801-55 var 12 prosent, og det var 6 prosent mindre enn i siste halvdel av 1700-tallet. Denne positive utviklinga stoppa opp omkring midten av 1800-tallet. Mellom 1855 og 1875 var spedbarnsdødeligheten faktisk høgere enn først på århundret. Men så gikk den ned. For hele perioden 1855 til 1900 døde 13 prosent av alle barna før de nådde 2-årsalderen. Fjerdeparten av alle som døde var småbarn. Fra 1860-åra begynte presten og klokkeren å skrive opp enkelte dødsårsaker i kirkebøkene. En ser der at kikhoste, «halsesyke» og skarlagensfeber var den gang dødelige sjukdommer for spedbarn. De voksne ble i noen år ramma av «febersjukdom» eller «nervefeber» (tyfoidfieber), og i økende grad ble tæring (tuberkulose) en hyppig dødsårsak.

Berit Taraldsdatter og Tomas Ingebrigtsen Rønning gifta seg i 1892 og fikk samme året sønnen Ingebrigt. Han døde i januar 1921, og i februar samme år fikk Berit sitt 15. barn. Men bare 10 av dem levde i 1921. Berit sjøl døde knapt én måned etter at siste barnet kom til verden. Tomas ble derimot en gammel mann. Han døde i 1955, 87 år gammel. På bildet sørger familien over tapet av sjuåringen Borghild i 1915. Fra venstre og bakover: Tina Rønning g. Ås, Berit Rønning, Elen Gjertine Nyland, Agnes Bergehaug, Peder Rønning og Tomas Rønning. Barna bak kista er fra venstre Petter eller Rolv, Kjerstina og Torvald.

Utvandring

Mellom 1855 og 1900 var fødselsoverskottet på vel 500 mennesker, men folketallet steg bare med 142 personer. 285 mennesker fra Tydal fant vegen over til Amerika i denne perioden. Etter 1900 emigrerte 100 mennesker til før første verdenskrig satte en stopper for overfarten. Tydal hadde også hatt et overskott av utflyttere i første halvdel av 1800-tallet. Det hadde vært både inn- og utflytting i forbindelse med gruvedrifta og andre muligheter for sysselsetting og levebrød. Disse flyttingene ble ikke alltid varige, og skapte ikke store forstyrrelser i bygda. Delvis var det også slik at flyttingene mellom nabobygdene skapte balanse mellom tilbud og etterspørsel på tjener- og ekteskapsmarkedet. Amerikautvandringa i andre halvdel av 1800-tallet var av en annen karakter. Utreise til Amerika var et mye større sprang og ble en mer definitiv avgjørelse. Denne flyttestrømmen fikk også et større omfang. Den ble som en folkevandring eller en feber som grep om seg. Både i samtida og i ettertida følte en at Amerikautvandringa skapte en ny uro og forstyrrelse i bygda og endra også vilkåra for dem som ble igjen. Den første utvandringa til Amerika fra Norge skjedde allerede i 1825, men noe masseutvandring ble det ikke før i andre halvdel av 1800-tallet. Etter 1849 begynte norske skip å frakte emigranter over til det amerikanske kontinentet (f.eks. Quebec i Canada) og tok med returlast (f.eks. trelast) tilbake. I 1850-åra kunne en komme seg fra Norge til Quebec for 12-15 daler, og det var halvparten av det utvandrene før hadde betalt. I Quebec oppretta noen av Midtvest-statene innvandrerkontorer (Wisconsin fra 1854) for å lokke de reisende til seg. Både rederier og andre selskaper begynte å organisere emigrasjonen, og dette gjorde det enklere og billigere å reise.

De første emigrantene

Den første tydaling som utvandra til Amerika, var trulig Peder Pedersen Aune. Han var født i 1820 og var bror til gardbrukeren på Aunemoen, Tomas Pedersen. Peder fikk flytteattest til Røros i 1845 og bodde der noen år. I 1850 slo han lag med tre rørosinger som ville til California for å grave gull. De fikk være med ei seilskute fra Trondheim sammen med mange andre eventyrlystne emigranter. Skutene måtte den gang seile rundt Sør-Amerika for å komme til vestkysten av Amerika. Men skuta viste seg å være så skrøpelig at skipperen ga opp reisa i Rio de Janeiro, og skuta ble solgt der. De fleste av emigrantene slo seg visst ned i Brasil, men Peder og rørosingen Ole Olsen Jamt kom seg til California etter noen år. I 1857 kom de tilbake til Røros, der Peder kjøpte en gard og ble gift. Men han var uheldig å kausjonere på et lån for en annen som ikke greide å innfri gjelda si. Peder måtte derfor betale et større pengebeløp, og full av mismot ga han opp garden og dro tilbake til Amerika. Den første direkte utvandring fra Tydal – ja, fra hele dalføret skjedde i 1856 da gardbrukersønnen Anders Andersen fra Hilmo dro til Amerika. Foreldra var nylig innflytta fra Haltdalen og hadde kjøpt halvparten av garden Hilmo som ble delt i 1810. Faren til Anders døde i 1855, og enka Magnhild Taraldsdatter og eldstesønnen Holger ble sittende igjen med garden. Anders var bare 21 år da han reiste. Han hadde ei søster og en svoger som emigrerte fra Haltdalen, men det er ukjent om de allerede hadde reist i 1856. Kanskje var Anders utsendt for å undersøke forholda i Amerika, for året etter dro hele 19 tydalinger over havet. I 1858 dro fem personer til. Nå var det ikke gullgraving på vestkysten som lokka, for det eventyret var over. Hensikten var etter alt å dømme å skaffe seg jord og levebrød og slå seg ned i det nye landet. Blant disse første emigrantene var også to innflytterfamilier fra Haltdalen. Husfaren i den ene, Jon Arnesen, var husmannssønn på Hilmo og gift for andre gang med Andrea

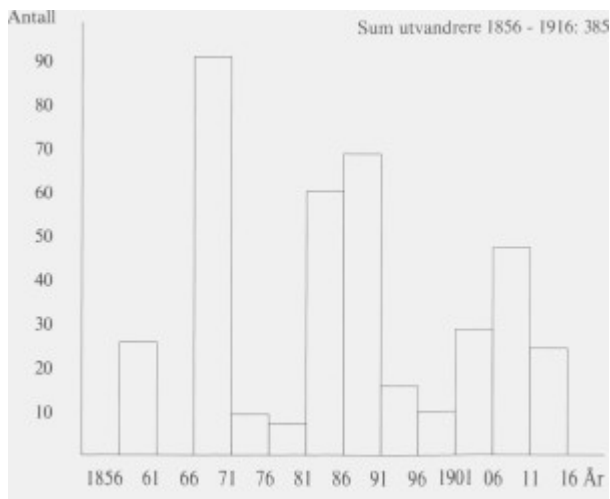
Larsdatter Løvøya. De hadde to småbarn med på Amerikareisa. Tørres Knudsen var likeens gift med ei gardmannsdatter og hadde fått en husmannsplass under heimegarden til kona, Kari Jensdatter i Gresli. De hadde fire barn med, det siste var nyfødt da de dro. I den første utvandrerpulja dro også et par innerstfamilier med hvert sitt småbarn. Det var altså familiefolk som utvandra først, og av de åtte ugifte ungdommene var halvparten i slekt med familiene. De voksne var unge mennesker med en gjennomsnittsalder på 28 år. Eldst var Tørres Knudsen med 52 år. De første emigrantene fra Tydal (25 personer) og Selbu (43 personer) måtte streve seg gjennom kummerlige forhold den første tida i Amerika. Lensmann Schive rapporterte til amtmannen at de «modtagne Efterretninger» fra disse emigrantene syntes å ha tatt fra «de hjemmевærende Lysten til at følge Exemplet». Disse pessimistiske Amerikabrev gjorde sitt til at flere ikke våga spranget foreløpig. Fra 1860 til 1865 raste dessuten borgerkrig i USA, og det bremsa utvandrerlysta her heime. Etter 1858 ble det derfor helt stopp i utvandringa til 1866. Men under krigen kom også ei melding som satte ny fart i emigrasjonen. Den amerikanske regjeringa lova nybyggerne 650 mål gratis land om de slo seg ned og dyrka opp jorda. (Homesteadlova 1862). Nybyggerne måtte bare betale beskjedne gebyr til oppmåling. I 1860-åra ble det også enklere å reise. Fra Trondheim ble det satt opp fast seilskuterute til Quebec. Senere ble det satt inn dampskip i trafikken, og reisetida minka fra 8-12 uker til 3-4. Det var en stor fordel, for utvandrerne sjøl måtte ha med all maten på reisa. Turen var likevel lang og strabasiøs, og knapt noen hadde tidligere vært på sjøen. Smittsomme sjukdommer herja på de fleste skutene. Men Amerika kunne lokke med jord, høge lønninger og frihet, og agenter fra dampskipsselskapa prøvde så godt de kunne å skaffe passasjerer til Amerikabåtene. I 1860-åra var det også dårlige tider her heime. Det var flere mer eller mindre uår som særlig ramma kornavlinga. I Tydal merka folk det mest ved at kornprisen steg. Tilværelsen var og ble karrig for bonde og husmann. Det var heller ikke utsikter til nye levebrød for de sønnene og døtrene som ikke arva eller ble gift til en gard. Alt dette gjorde at utvandringa tok seg kraftig opp da borgerkrigen tok slutt i 1865.

Bølgebevegelser

Utvandringa fra Tydal skilte seg lite ut fra gjennomsnittsmønsteret for landet. Personlige valg eller lokale forhold var vel utslagsgivende årsaker til utvandringa, men de djupestliggende, generelle faktorene bak utvandringa var nok felles for mange bygder og landsdeler. Endringer i de økonomiske konjunktorene både i Norge og USA var trulig en av de viktigste faktorene som påvirka utvandrer-tallet. Etterhvert betydde det mye at det allerede fans kjentfolk og slekt å reise til og som attpåtil kunne sende penger eller billett til andre. Avismeldinger og brev fra tidligere utvandrere ble i mange tilfeller avgjørende for valget om å reise eller ikke. «Du maa hilse ham (dvs. Tomas Ellefsen) at han ikke maa tenke paa Amerika ennu ialfal», skrev Jens Berntsen Hilmo til broren sin i 1904. Det var «ganske smaat om arbeide her nu...». Og Tomas venta i fem år før han dro. Utvandringa kom derfor til å foregå i bølger. Den første var i 1856-58 da ialt 25 personer emigrerte. En kraftigere bølge kom mellom 1866 og 1871 da 97 personer reiste. Det store utvandreråret var 1869 da 53 tydalinger våga spranget.

Utvandringa fra Tydal til Amerika 1856 - 1916

1856-60	1861-65	1866-70	1871-75	1876-80	1881-85	1886-90	1891-95	1896-1900	1901-05	1906-10	1911-16
25	0	90	9	7	60	68	16	10	29	47	24

Så ble det nesten ingen som dro før i 1880-åra.

Forklaringa ligger kanskje i at det ble større arbeidsmuligheter og optimisme i 1870-åra. Rørosbanen ble bygd da, og arbeidslønnene steg. Bøndene tok til å selge mer smør og ost, og kjøpmann Birch i Selbu betalte mer for smøret enn før. Men de kjøpte også stadig mer forbruksvarer. Tydal forbruksforening, danna 1871, gjorde det enklere og mer lokkende å kjøpe ting de tidligere greide seg foruten eller laga sjøl. Prisene på det de måtte kjøpe særlig korn steg også og kanskje mer enn arbeidslønnene. Det er trulig at mange vente seg til et større forbruk i 1870-åra. Da de gode tidene med ekstra arbeidsmuligheter på anlegg tok slutt, ble det igjen noen som tenkte mer alvorlig på utvandring. Både i begynnelsen og slutten av 1880-åra var det stor utvandring. For landet som helhet var det nå en hadde den største utvandringa. Fra Tydal dro 135 personer til Amerika mellom 1880 og 1891. 1889 var det nest største utvandreråret med 32 emigranter. Den siste utvandrerbølga kom etter 1900. Denne toppa seg i åra 1909-11. 54 mennesker emigrerte på disse tre åra. I alt dro 385 barn og voksne fra Tydal til Amerika i tida fram til 1. verdenskrig. Men noen kom også tilbake etter få år. Før verdenskrigen returnerte minst 12 personer, og noen til kom tilbake i mellomkrigstida.

Grendeforskjeller

I 1855 bodde 739 mennesker i Tydal. I løpet av etterfølgende generasjon (til 1885) dro 192 tydalinger til Amerika. I de neste 30 åra fram til 1. verdenskrig dro like mange. I forhold til folketallet i 1855 hadde 52% emigrert. Utvandringa var altså like stor i de to 30-årsperiodene. Men ser en på hvilke gardar eller grender utvandrerne kom fra, er det store forskjeller. Det mest særmerkte er den tidlige og store utvandringa fra Hilmo. Der bodde 49 mennesker i 1855. Men fra 1856 til 1885 emigrerte 63 personer fra Hilmo! Etter 1885 var det bare 11 personer som dro. Den store utflyttinga fra Hilmo var bare mulig ved at mange også flytta inn. Av de 63 emigrantene før 1885 viser det seg at vel 1 / 4 var første generasjons innflyttere (dvs. at de sjøl eller foreldra hadde flytta inn). De aller fleste av disse kom fra Holtålen. Fra Holtålen foregikk på en måte en etappeflytting til Amerika. Mange ble inngifta eller fikk seg gard eller plass i Tydal. Etter noen år ga de opp og utvandra til Amerika. Tabellen nedafor viser utvandringa fordelt på grendene. Utvandrerne er plassert etter hvor de bodde da de dro.

Utvandringa til Amerika fra de ulike grendene

Grend	Middel-folketall 1865-1900	Utvandra1856-1885	Utvandra1886-1916	Utvandra i alt	Utvandring i % av middelfolketallet
Hilmo	49	63	11	74	151
Gresli	98	28	21	49	50
Aune	106	5	12	17	16
Lian, Svelmo og Ås	252	61	76	137	54
Østby	112	14	33	47	42
Kirkvoll-Løvøya	100	15	14	29	29
Stugudal	105	6	26	32	30
Tydal	821	192	193	385	47

Minst utflytting var det fra Aune. 17 personer emigrerte derfra i alt. Ellers hadde øverste delen av bygda relativt få utvandrere, og flyttinga derfra kom sent i gang. Før 1882 emigrerte bare to personer fra Stugudal, men 30 personer etterpå. Hva slags folk var det som emigrerte? Var det husmennene og folk uten jord og eiendom, eller var det folka på gardene? Var det familier eller enslige, yngre eller eldre? Hvordan var forholdet mellom kvinner og menn? Og hvor mange var barn?

Gardfolk eller husmannsfolk?

Ser en først på fordelinga mellom gardfolk og husmannsfolk endra dette forholdet seg noe i siste del av 1800-tallet. I 1865 hørte 41% av innbyggerne til bøndernes eller leilendingenes husholdninger. Mange av bruka særlig øverst i bygda var riktignok små, og levevilkåra til familiene der skilte seg neppe mye fra kåra til de bedrestilte husmennene. Husmenn og innerster med deres familier utgjorde halvparten av befolkninga. 7-8% var tjenestefolk. Andelen av gardmannsfolk økte etter 1865. I 1900 utgjorde de «sjølstendige» gardmannsfolka 52% av befolkninga. I middeltall for perioden 1865 til 1900 var de to gruppene «sjølstendige» og «avhengige» (husmenn, innerster og tjenestefolk) omtrent like store. Ser en så på utvandrerne, kom det også omtrent like mange fra gardene som fra husmannsplassene i de første tiåra. Fra slutten av 1880-åra ble det relativt flere fra gardene som dro. Men alt i alt kan det ikke påvises noen stor overvekt fra verken gardmanns- eller husmannsklassen blant emigrantene. Går en ned på gards- og grendenivå, kommer det imidlertid fram visse forskjeller. Fra Hilmo som hadde prosentvis størst utflytting, var det flest husmannsfolk som dro. Mens det var 32 personer som bodde på plassene i 1875, var det bare 14 igjen i 1900. Et par av plassene ble helt forlatt. Det var 10 hushold på det meste (1875), men bare 6 igjen etter 1891. Antall folk på gardene holdt seg stabilt, men det totale folketallet gikk ned på Hilmo. I

Gresli økte antall husmannsfolk og plasser fram til 1891. Deretter gikk husmannstallet ned slik at det var like mange plasser i 1900 som i 1865. For hele perioden under ett var det likevekt mellom antall gardmannsfolk og husmannsfolk. Det var også liten forskjell mellom de to gruppene når en ser på utvandringa. Folketallet holdt seg stabilt i Gresli. Det synes som at de «overflødige», altså de som ikke fikk noe levebrød, ble tvunget ut. Men også alminnelige garder og veletablerte husmannsplasser ble forlatt. I 1869 emigrerte f.eks. familiene både på Jensgarden og Gjerdet i Gresli. De fikk følge av en gardfamilie fra Hilmo også (Esten Hansen). I Gresli ble husmannsplassen Greslivold forlatt i 1909. Men nye folk rykka inn på de ledige gardene og plassene. På Aune var husmannsbefolkninga i flertall, og 3/4 av utvandrerne kom fra plassene. Som vist foran var det liten utvandring fra Aune. En tidligere husmannsplass, Hyttmo, ble fraflytta i 1909 da Ole og Ingeborg dro til Amerika med bama sine. Men fra Aune ellers var det mest ugifte sønner og døtre som forsøkte å finne levebrød der. Mellom Aune og Ås (Svelmo - Lian) var det nesten bare husmannsplasser og også bare husmannsfolk som emigrerte. Tar vi med alle bruk og plasser under Ås , var det likevel et lite flertall av gardfolk mellom emigrantene. Emigrasjonen bidro her til overgangen fra husmannsforhold til sjøleie, og ingen andre steder i Tydal var denne mer markert. Antallet sjøleiere ble nesten fordobla mellom 1865 og 1900, og halvparten av husmannsplassene forsvant. Plassene ble sjelden lagt øde. Det var de gjenværende som kjøpte heimene sine, eller nye kjøpere rykka inn. Men det ble lite folk igjen i noen av husa. Fra Ellefrommet nord for Ås dro hele familien med 5 barn i 1889. Det avsidesliggende Nordhalla nord for Ås ble også helt forlatt. Ole Tomassen Østby og Marit Jonsdatter fra Røros hadde bodd der bare kort tid da de ga opp og valgte Amerika i 1910. Det måtte ha vært en tung avgjørelse å ta for et par med 6 småbarn. Men de var bare i 30-årsalderen og hadde slekt i Amerika å reise til.

Svend Olsen (1807-88) var første bruker av Jenshauggjardet og bl.a. messingsmed (omtalt side 133). Bak til venstre står dattersønnen Svend Olsen (1865-1949). Dattera Ingeborg i midten f. 1850, var jordmor i Selbu, men fulgte forloveden til Amerika i 1893. Yngstedattera

Maren, f. 1856, (til høyre) reiste allerede i 1882, og bildet er trulig tatt ved denne anledninga. Ho står oppført som tjenestejente i emigrantprotokollene og ble gift med en danske i Amerika.

Sjølfolket på noen av gardene ga også opp. Ingebrigt («Bønsinn») og Gidsken solgte Bønsogarden til kirka i 1866 og dro til Amerika med tre voksne døtre, barnebarn og dreng. Peder Henningsen på Ustgarden (Ås østre) solgte eiendommen sin, Moen, for å emigrere i 1869. Hele familien med i alt 11 barn dro. Dreng og tjenestetaus var også med. Ingeborg og Anders fra Haltdalen, som hadde kjøpt Brendåsen, måtte gå fra garden og emigrerte med sine sju barn i 1887. Ellers finner en mange ugifte gardmannssønner og døtre som emigrerte fra Ås. Utvandringa derfra gjorde at folketallet minka mellom 1865 og 1891. Enda i 1900 var det færre mennesker der enn 35 år tidligere. I Østby var det få husmannsplasser (i alt 6). Angellske stiftelse eide gardene, og antallet gardar og plasser var stabilt. Utvandringa var mindre enn fra Ås og minst fra husmannsplassene. Både antall gardfolk og husmannsfolk økte derfor i tida fram mot 1900. Også i Østby finner en eksempler på at gardfolket valgte Amerika framfor slitet i Tydal. I 1890 dro Jon Jonassen fra Haugen vestre, og kona og de seks barna tok ut på samme reise over havet året etter. Men ellers var det dem som ikke kunne få noen gard eller plass som ble emigranter. På strekninga sør for Nea opp mot Løvøya bodde 2/3 av befolkninga på husmannsplasser. Husmennene utgjorde en tilsvarende andel av utvandrerne. Det var ingen familieutvandring fra dette området. Men fem av Peder Kirkvolds åtte barn emigrerte i åra fra 1904 til 1910. I Stugudal var det få som hadde husmannsvilkår, og relativt enda færre av dem emigrerte. I Stugudal ble det nesten dobbelt så mange sjøleierbruk i andre halvdel av 1800-tallet. Mange av dem var ikke større enn husmannsplassene. Men folketallet i Stugudal steg mer enn andre steder i Tydal, og det viser at det var mulig å skaffe seg et enkelt levebrød. Det var mest unge og enslige som utvandra fra Stugudal.

Familier eller enslige?

I den første tida av utvandrerperioden var det mange familier med barn som reiste. Barna utgjorde i første tiåra omlag 30% av alle utvandrerne. Men andelen av barn sank, særlig etter 1900. Totalt utgjorde barn under 15 år vel 1/4 (102 personer) av emigrantene fra Tydal. Det var naturlig nok få som våga det store spranget til Amerika helt på egen hand. Før 1885 reiste 3/4 sammen med familiemedlemmer. Men også mange av de enslige og ugifte hadde slektninger i Amerika fra før, eller de dro sammen med slektninger. Etter 1885 ble det relativt flere enslige og ugifte som emigrerte. Etter århundreskiftet var under 1/4 av emigrantene gift, mens de gifte tidligere utgjorde ca. 41%. I åra før 1. verdenskrig ble det flere som dro til Amerika for å tjene penger noen år, men som ikke hadde tenkt å slå seg til for godt. En del av disse kom da også tilbake. Dette samsvarer med den generelle utviklinga i utvandringa fra Norge. Det var først en familieutvandring, men ble mer og mer en ungdomsutvandring.

Mens det til å begynne med var mange familier som emigrerte, ble det etter hvert flere ugifte ungdommer. Over halvparten av disse var menn.

Til venstre har Anders Olsen Græsli latt seg fotografere ved utreise i Trondheim i 1901. Han står sammen med Peder Estensen Myrmo (til høyre), som fulgte han til Amerikabåten. Bildet til høyre er tatt i Toronto, USA, og viser Anders (sittende) sammen med broren sin, Jon. Han kom etter i 1902 og var bare 16 år da han emigrerte. Som vi ser, har de fått seg nye og mer moderne klær i Amerika.

Aldersfordeling

Alderen til emigrantene tyder på at det var hovedsaklig de som ennå strevde med å skaffe seg levebrød som dro. 2/3 av de voksne utvandrerne var under 30 år. Bare 16 personer var i 40-årsalderen. Disse var nesten alle husmenn eller småbrukere som ga opp et karrig levebrød i Tydal. Men flere var over 50 år. Det henger sammen med at mange enkefolk eller foreldre dro til etterkommere i Amerika eller reiste sammen med dem. Hans Olsen (Litj-Hans) og Guri Saksedatter fra husmannsplassen Lien var f.eks. 66 og 64 år da de emigrerte sammen med flere av barna og barnebarna i 1889. Husmannsenke Maren Pedersdatter var 72 år da ho reiste til sønnen sin i Amerika i 1882. Aller eldste emigrant var Erik Henningsen Rotvold som dro til barna sine i 1911 sammen med kona. Han var da 78 år gammel.

Mennene var i flertall blant emigrantene. På bildet ser vi bakerst fra venstre Lars Åsgård (emigr.

1888), Henning Rotvold (emigr. 1889) og Josef Svelmo (emigr. 1883). Foran fra venstre Ingebrigt Åsgård (emigr. 1883), Erik Henningsen Rotvold (emigr. 1911) og Svend Jonsen Østby (Smed-Svend, emigr. 1869). Erik Rotvold var født i 1833 og var den eldste fra Tydal som dro til Amerika. 9 av de 14 barna hans som vokste opp, emigrerte også. Bildet er tatt i Amerika, trulig i begynnelsen av 1900-tallet da Erik Rotvold var på besøk til barna sine.

Menn eller kvinner?

Det er ikke uventa å finne flere menn enn kvinner blant de emigrerte. Slik var det også andre steder i landet. Mennene var de som lettest kunne skaffe seg jobb. Kvinnene dro sjelden alene, men ble med mennene eller familiene sine. De ugifte jentene hadde også større mulighet til å bli forsørga i tjeneste hos andre familier i Tydal eller i nabobygdene. De kunne vente på å bli forsørga ved giftermål og behøvde ikke som mennene skaffe seg eget levebrød for å stifte familie. Det gjennomsnittlige tallet på tjenestetæuser i folketellingene 1855-1900 var f.eks. 37 mot bare 21 drenger. Det var altså klar overvekt av menn i emigrantflokkene. Blant de enslige som dro før 1885, var det dobbelt så mange menn som kvinner. Denne skjevheten bare økte. Etter 1900 kan en telle 36 enslige menn mot bare 15 kvinner. Av de voksne emigrantene var det i alt 160 menn og 123 kvinner. En grunn til at det var flere menn var kanskje også at de hadde lettest for å skaffe seg billett til reisa. Hvordan greide de egentlig det?

Reisepenger

Reisepenger var sjølsagt et problem for mange og sannsynligvis ei hindring for at ikke enda flere dro fra bygda. Sjøl om en kunne komme seg fra Trondheim til østkysten av Amerika for 15 speciedaler eller 60 kroner, var det ikke alle reiselystne som hadde penger på kistebunnen eller mulighet for å spare så mye. For en tjenestekar var Amerikabilletten opp til to års kontantlønn. For dem som hadde eiendom eller buskap å selge, kunne to-tre kyr skaffe penger til overfarten. Men i tillegg måtte en også ha noe for å komme seg videre inn i landet. Skulle en langt, kunne det koste like mye som båtturen. Reisa til Jonas Pedersen, kona Ingeborg og spedbarnet deres kosta f.eks. 85 daler (340 kroner) i 1868. Billetten for dem ble betalt av fattigkassa, og den rakk helt fram til Milwaukee i Wisconsin. Peder Henningsen Ås betalte 180 daler (720 kroner) da han emigrerte med familien sin året etter. For den prisen fikk han med 11 små og store barn, dreng og tjenestetæus. Peder hadde solgt Moen gard for å finansiere reisa til en ny tilværelse i Amerika. I 1880-åra ser det ut til at det ble dyrere å reise, ifølge emigrantprotokollene. Bernt Olsen Gresli betalte 210 kr. i 1881. Husmann Ole P. Hilmo måtte ut med 439 kr. for seg, kona og spedbarnet Anette. De fleste emigrantene i 1880-90 åra fikk billett fra Amerika. Det var nå de etablerte norsk-amerikanerne begynte å sende billett eller penger for å få andre slektninger over.

«... Jeg skal hilse dig fra vores søskendebarn Lars J. Østby at vil du have tikket (dvs. billett) saa skriv til mig med det første saa skal du faa i fra ham», skrev Maren Larsdatter Østby til faren sin i 1888. «Men du maa

ikke gjøre som Jon naar du faar tikketen, saa kom stragst... Jon dryjer saa lenge at det er baade Spot og Skam. Jeg forstaar ikke vad han tengte da han ikke kom i Vaar. Det har været det allerbeste for Arbejde i Vaar...»

Slike tilbud om billett og forhåpninger om arbeid fikk nok mange til å reise. Men for faren, Lars Larsen, var det ikke aktuelt å emigrere. Han hadde overtatt som bruker av garden og kunne forsørge familien i Tydal. I noen tilfeller var det en mann eller kjæreste som hadde reist i forvegen og sparte opp penger slik at resten av familien eller jenta kunne komme etter. Jon Jonassen Østby dro f.eks. i 1890, og året etter tok kona Beret Jensdatter Amerikabåten til Halifax med seks barn. Mannen hadde da slått seg ned i Michigan, og det var trulig han som hadde sendt familien billett til reisa. Under den siste utvandrerbølga etter 1900 kjøpte flertallet billett i Trondheim. Vi vet dessverre ikke så mye om det, for i utvandrerprotokollene ble det slutt med å føre opp billettprisen.

Etappeflytting

I utvandrerprotokollene er det registrert utvandrere fra Tydal som ikke var tydalinger, og utflytta tydalinger kan være registrert under andre bygder. Dette forteller om at emigrasjonen kunne foregå i etapper. Det er velkjent at byer og industristeder trakk til seg mange landsungdommer på jakt etter arbeid i slutten av 1800-tallet. En del av disse søkte senere lykken i Amerika. John Johnsen Gresli flytta f.eks. til Trondheim i 1883. Tre år senere dro han alene til Amerika. Ole Berntsen Aas fikk flytteattest til Stjørdal i 1883. Men i 1885 emigrerte også han til Amerika.

Marit Larsdatter Østby og Lars Larsen Brendås gifta seg i 1869 og utvandra samme året til Amerika. Marit var tante til Maren Larsdatter Østby. Paret er her fotografert i Amerika med tre av barna sine.

Jens Jonsen fra husmannsplassen Petersbakken i Hilmo utvandra til Amerika i 1869. Han ble der gift med Guri Jonsdatter Nyhagen som hadde fulgt med familien sin over havet to år før. Senere kom flere av brørne til Jens over til Amerika, og de grunnla et eget nybyggersamfunn som de kalte for «Hilmoe».

Bildet er tatt i Sør-Dakota og viser Guri og Jens sammen med barna sine.

En del hadde jo også Tydal som mellomstasjon i søkinga etter et bedre utkomme. Særlig har mange kommet fra Holtålen. Blant de tidligere utvandrerne var det flere derfra som først hadde forsøkt seg som gardbrukere og husmenn i Hilmo og Gresli. Noen innflytta tjenestefolk er også å finne blant utvandrerne fra Tydal.

Tydalinger i Amerika

Så langt en kjenner til det fulgte utvandrerne fra Tydal emigrantskutene fra Trondheim til Canada (Quebec eller Halifax). Derfra tok de seg innover landet. Som de fleste nordmenn dro tydalingene til de nordlige og midtre statene i USA. I utvandrerprotokollene er det oppgitt reisemål for mange, men nå er det slett ikke slik at alle slo seg til på første oppgitte sted. Brev og rapporter forteller at mange prøvde seg på flere steder før de fant seg til rette. Peter Johnsen og Ane Martha Hilmo fra husmannsplassen Petersbakken dro med familien til Baltic i Sør-Dakota (1883). En bror av Peter, Jens Johnsen, hadde reist allerede i 1869, og en annen bror, Ole, dro i 1881. Sammen med han reiste også eldstesønnen til Peter og Ane Martha, og to barn til fulgte etter. Familien hadde altså barn og andre slektninger å reise til. Peter og Ane Martha tok med seg resten av barneflokket, i alt sju barn da de dro. Det yngste var bare sju måneder og greidde ikke overfarten. Serianna Petersdatter ble ett av de mange barn (og voksne) blant emigrantene som fant sin grav i Atlanterhavet. Familien slo seg først ned nær brørne til Peter. Etter ti år brøt de opp og dro lenger vest. Ved Presho, vest for Missouri, bygde hilmoingene opp et nytt «settlement». Det var tre familier som danna det nye samfunnet, og til ære for den første stamfaren, Peter Johnsen, fikk det navnet «Hilmoe». De fleste utvandrerne skaffa seg jord og ble farmere som Peter Johnsen. Flere andre dro også til Dakota-statene, men først og framst var det Minnesota de fleste hadde som mål. Etter 1900 ble det også en tydalskoloni i staten Washington ved Stillehavskysten. Utvandrerne fra Kvernmoen i Hilmo havna f.eks. der. Ragnhild Berntsdatter og Jon Pedersen Gresli hadde forsøkt Dakota først. Men der var det ikke arbeid å få om vinteren, fortalte Ragnhild i brev til broren Jéns. De hadde derfor dratt til Washington hvor der var sagbruk som gikk både vinter og sommer. Mange, særlig ungarer, dro rundt på jakt etter arbeid. Noen

havna i Canada også. I Alberta var det arbeid å få i gruvene. Men konjunktorene svinga i Amerika. Brev og rapporter som fortalte om tidene i Amerika, ble trykt i Selbyggen. I 1893 nevnes ei finansiell krise som gjorde at bøndene fikk lite for produkta sine. Slikt påverka utvandrerstrømmen, og det ble nesten helt stopp i utvandringa i 1890-åra. I 1904 skrev Jens Berntsen Hilmo til broren sin at det var «ganske smaatt om arbeide her nu». Han tilsto at han «mer end en gang» hadde ønska seg heim, og ba broren hilse Thomas på Nergarden «at han ikke maa tenke paa Amerika ennu ialfal». I et anna brev fortalte han at mange var arbeidsløse etter som de gode tidene begynte å «knappes af». Amerikabrevene forteller både om heimlengsel og vanskene utvandrerne kom opp i. Men mest prøvde de kanskje å skjønne det nye landet og skryte litt. Samme Jens Berntsen fortalte også at han hadde «kliret en Eker land og hugget sjingel bols for 60 Dolar, og nu skulde Jeg ha ligt at John (eldste broren) ha kommi og kjørt bols aat me. 5 Dale pr. dag skal han faa, sig ham det...» Da han fikk seg farm, skrøt han av at graset var så tjukt at han trodde «det blir for haardt at slaa det med ljaeen». Nå skulle broren vært der med den nye slåmaskina si, spøkte han. Det går fram av breva fra Hilmo-utvandrerne at flere gjorde som Jens. De skaffa seg noe land, men tok også arbeid i skogen, på sagbruk eller i andre virksomheter når det var gode fortjenestemuligheter. En drivkraft hos mange var nok drømmen om lykke og velstand. Søstra til Jens, Ragnhild, skrev at ho og mannen hadde tenkt å «tage os en tur hjem naar vi blir rik...». Men det var bare uvisst når. Ragnhild kunne ellers forsikre at ho aldri hadde hatt det så godt «hvad arbejde angaar». Mannen arbeidde på sagbruket, og Ragnhild kunne være heimeværende husmor med tid til å lese «og mangen gang jør jeg ingen ting». Det var uvant luksus for gardkvinnene, og Jens tenkte med medynk på mora heime på Kvernmoen som «gaar i fjøset og tramper alle dage...»

Ole Olsen Greslivoll og Berit Voldsetsveen (fra Selbu) hadde med fem barn da de emigrerte i 1909. Her er de fotografert i Amerika omkring 1911 sammen med noen av barna sine. Som vi ser har de fått amerikanske hatter og klær.

For de fleste utvandrerkvinnene ble det neppe mye lediggang. Kanskje ble det helst mer strevsomt enn før under de nye og uvante forholda. Beretninga fra «Hilmoe» forteller om et sjølforsynt samfunn der kvinnene måtte lage alle klærne av egen ull, vaske de på heimelaga vaskebrett og lage til all mat fra egen gardsproduksjon. Møblene var heimesnekra, og sengebolstrene ble fylt med høy fra garden. Arbeidslivet og levemåten ble mye slik de var kjent med og visste om heimefra. De første åra i det nye landet måtte de også bygge opp bolig og alle nødvendige hus til dyr og avling. I tillegg var de ofte enda mer isolert enn de hadde vært i Tydal. Fra «Hilmoe» fortelles det at Ane Martha (med de 10 barna) måtte sjøl være doktor for

nybyggersamfunnet. Prest hadde de heller ikke, men fikk etter ei tid besøk av en omreisende prest en gang i måneden.

Noen kom tilbake

Noen få ble iallfall såpass rike at de kunne besøke heimbygda. I 1914 var det flere norskamerikanere i Tydal. Dette året var det 100-årsjubileum for Grunnlova, og mange utvandra nordmenn tok seg en tur tilbake til Gamlelandet. En del returnerte for godt. Blant de besøkende i 1914 ble f.eks. Ernst Johannessen Rotvold igjen i Tydal. Han var arving til Rotvollgarden og var nok en av dem som hadde dratt til Amerika for å tjene penger noen år. Andre som fant grunn til å vende tilbake, var Ole Kaspersen og Ingeborg Sofie Abrahamsen. De kom for å overta Moen gard etter far til Ingeborg Sofie. Men de slo seg ikke lenge til ro på Moen heller. Alt i 1899 solgte de garden, kjøpte først gard i Røros og flytta senere til Tynset. Et anna par som returnerte var Kari Pedersdatter Kirkvold og Lauritz Larsen Løvøen. De utvandra i 1904, kom så tilbake og dro ut på nytt i 1910. Men omkring 1930 kom de heim for godt og kjøpte Kirkvollgarden (bruk nr. 1). I alt var det minst 12 personer som returnerte før 1. verdenskrig.

Årsaker til utvandringa

De siste eksempla kan tyde på at det kanskje var spesielt rotløse mennesker som emigrerte. Om det gjaldt for mange, eller at det var spesielle mennesketyper som dro, kan vanskelig påvises. Motiva til å emigrere var ofte flere og sammensatte. De utløsende årsakene til at valget ble tatt, varierte fra emigrant til emigrant. De kan knapt etterspores nå. Men det er lettere å antyde viktige bakgrunnsfaktorer som forklarer emigrasjonen til grupper av mennesker. De mange småkårsfolk blant emigrantene tyder på at fattigdom og trange kår var mer eller mindre tvingende grunner. Peter Johnsen og Ane Marthe Hilmo emigrerte trulig fordi strevet på husmannsplassen ga for lite igjen. Peter hadde vært med på jernbanebygginga i Gauldalen i 1870-åra. Men da denne tok slutt og barnetallet samtidig økte, ble det verre å greie seg på husmannsplassen. Da er det forståelig at Amerika-drømmen overvant alle betenkeligheter. Amerika var mulighetenes land for de fattige, mente også soknestyremedlemmene, og spanderte reisebillett helt eller delvis til fattigfamilier. Det var ansett som en velgjerning mot familiene, og samtidig kvitta fattigkassa seg med de årlige utgiftene til understøttelse. En av familieforsørgerne som fikk utvandrerstøtte, Ole Pedersen Aas, forkynte ved avreisa at han var glad for å reise fra dette «fusshølet». Naboene sa etterpå at «fussen reiste, men hølet vart att».

Tydalingene i Amerika satsa helst på arbeid de

kjente og var vant med. Her har brørne Gjert og Anton Eriksen Rotvold (nr. 1 og 3 fra venstre) fått seg skogsarbeid. Men to-mannssaga er kanskje noe større enn den de var vant med i Tydal. Bildet er trulig tatt i staten Washington på vestkysten omkring 1915. Gjert og Anton utvandra i 1911.

Andre som reiste med en viss lettelse, var ugifte mødre. Det var flere av dem blant utvandrerne. Noen av fedrene til «uekte-fødte» barn, som en sa den gang, flykta fra ansvar og forpliktelser ved å emigrere. En kar hadde to barn med samme kvinne og dro til Amerika da ho venta det tredje med han. Amerika ble også en utveg for dem som hadde kommet opp i økonomisk uføre, eller det hadde gått ille med på andre måter. En finner også slike tilfeller fra Tydal. Andre dro rett og slett fordi andre dro, dvs. ble med familie, slekt, venner eller kjæreste. Ellers vitner de mange forhåndsbetalte billettene i Amerika om at når noen først hadde dratt, var det lettere å komme etter. En del ble altså mer eller mindre lokka til å emigrere av slektninger, av rykte om gode tider og av håp om en bedre tilværelse. Det kan forklare at også odelsgutter og gardbrukere brøt opp fra et levebrød de hadde eller ville få i nær framtid her heime. Ellers er det antydning foran at det nettopp var mangel på levebrød som var den viktigste bakgrunnsårsaka til emigrasjonen fra Tydal. Dette må undersøkes nærmere. I tabellen nedafor er behovet for nye levebrød sammenholdt med antallet av levebrød som ble skapt. Hvert hushold utgjorde to levebrød.

Behovet for nye levebrød og antall levebrød som ble skapt 1835-1900 1)

	Behovet for nye levebrød	Antall levebrød som ble skapt
1835-45	4	46
1846-55	62	38
1856-91	175	-10
1892-1900	39	20

1) Behovet for nye levebrød får en grovt rekna ved å telle opp dem som nådde gifteferdig alder (30 år) og trekke fra dem over 30 år som døde i samme periode. Antallet av skapte levebrød er satt lik antallet av nye husholdninger.

I perioden 1835-45 ble det skapt flere nye husholdninger enn det var behov for. Innflytterne var omtrent like mange som utflytterne, og folketallet steg med 147 personer. I tiåret 1846-55 var situasjonen snudd om. Det var behov for 62 nye levebrød, men skapt bare 19 nye husholdninger eller 38 levebrød. De nye husholdningene oppsto på gardene og ved at familier måtte bo som innerster hos andre. Det bygde seg opp et befolkningspress i forhold til antall levebrød, og det resulterte i et stort utflyttingsoverskott. Folketallet økte bare med 43 personer. I tiåret før emigrasjonen satte inn, ble altså befolkningsoverskottet pressa ut av bygda av mangel på levebrød. Behovet for nye levebrød fortsatte å være like stort i åra fra 1856 til 1891. I alt var det behov for 175 nye levebrød i denne perioden, men antallet av levebrød i bygda gikk ned med 10. De som ikke fant levebrød i Tydal, utvandra til Amerika. Nesten 190 voksne mennesker utvandra før 1891. Alle disse ble rimeligvis ikke drevet ut av bygda i mangel på livsmuligheter, men disse berekningene gir godt grunnlag for å hevde at mangel på levebrød var den viktigste drivkrafta bak utvandringa. Ser en så på 1890-åra var det da færre som hadde behov for nye levebrød enn i tiåra før.

Grunnen var delvis at mange ungdommer hadde emigrert på 1880-tallet. Behovet for nye levebrød var likevel dobbelt så stort som antall levebrød som ble skapt. At emigrasjonen likevel var minimal i 1890-åra, skyldtes bl.a. at mange tydalinger fikk arbeid i gruver, ved trelastvirksomhet og skogsarbeid i nabobygdene Meråker og Ålen. Amerika tiltrakk mange, men ikke så sterkt at folk emigrerte om de kunne få levelige vilkår her heime.

Oppfatninger om utvandringa

De fleste så nok positivt på utvandringa til å begynne med. Et par familier fikk f.eks. kommunal støtte til utvandring. Etter hvert som strømmen ut av landet økte, begynte flere å se flyttinga som et nasjonaløkonomisk tap. De som hadde grunn til å beklage utvandringa, var f.eks. bøndene. Tilgangen på tjenere og andre arbeidsfolk minka, og bøndene måtte derfor betale mer i arbeidslønn enn før. I Tydal som i mange andre bygder, ble det flere løsarbeidere. Når det var etterspørsel etter arbeidskraft, ga løsarbeid mer fortjeneste enn å være i fast tjeneste. En ser at antall drenger minka fra 29 i 1875 til 13 i 1891. Det var 45 tjenestejenter i 1875 og 33 i 1891. Nedgangen kom midt i den største utvandrerbølga. I 1889 diskuterte ungdomslaget «Fjeldbloma» utvandringa. Innlederen, Jon Næsvold, mente at den nåværende utvandringa «maatte være til skade for fædrelandet ... da landets indre kraft og næringsveie derved i høi grad blev forringet eller svækket, men ogsaa for det enkelte individ, der i udlandet søger efter lykken, og kanskje mangel gang ikke finder den, men bliver ulykkelig...». Alle som uttalte seg, var enig med innlederen, heter det i referatet. I lagsavisa «Fram» kom Næsvold og andre tilbake til temaet. Ungdommen så på emigrasjonen som en fallitt for samfunnet, for det var mye ugjort og uferdig her heime. Næsvold uttrykte ei vanleg oppfatning at det var «dei stautaste og beste som reiser, slike som vil noko, og det er nettupp dei som lande inkje hev raad og missa...» I et anna innlegg ble også utvandringa karakterisert som et svik mot landet. Det var uttrykk for mangel på fedrelandskjærlighet, mente lederne i ungdomslaget. Om den idéologiske motkampanjen virka mot Amerikafeberen, er uvisst. Den kunne ikke hindre at mange av ungdomslagets medlemmer også emigrerte. Etter ei stor ungdomsutvandring omkring 1910, gikk medlemstallet kraftig tilbake. Det nystarta ungdomslaget i Stugudal fikk merke det samme. Dette ble én av de mange virkningene av utvandringa.

Flytting

Siste tiåret før Amerikautvandringa satte inn (1846-55) var det et utflyttingsoverskott på 72 personer fra Tydal. Da Amerika bød seg som mulighet, minka utflyttinga til andre bygder. Siden kirkebøkene har registrert flyttinga bare fram til slutten av 1880-åra, skal vi se på perioden 1855 til 1890. Vi kan lett rekne oss til at på de 35 åra var det et utflyttingsoverskott fra Tydal på 40-50 personer i tillegg til Amerikautvandringa.

Antall fødte 1855 1890	814
Antall døde 1855 1890	455
Fødselsoverskott	359
Antall emigrerte	259

Folketallsøkning	56
	315
Utflyttingsoverskott	44

Det registrerte utflyttingsoverskottet til andre steder enn Amerika er noe større:

Registrert utflytting	137
Registrert innflytting	69
Registrert utflyttingsoverskott:	68

Dette skyldes at en del personer er registrert både som utflytter, innflytter og emigrant. Flere som flytta til nabobygdene, kom nemlig tilbake etter få år og emigrerte senere til Amerika. Talla viser at under emigrant-tida ble den innenlandske flyttinga sterkt redusert. Det går også fram av oppgavene i folketellingene over fødested for innbyggerne. Mens 94 personer i 1865 var født utafor Tydal, gjaldt det bare for 60 personer i 1900.

Jon Trondsen (Sollien), f 1849, varen av flere tydalsungdommer som søkte arbeid i de svenske grensebygdene. Han fikk flytteattest av presten både i 1870 og i 1875. Han fant seg kone i Sverige (Kerstin Olsson) og slo seg ned for godt ved Storsjøen.

Hvilke andre steder enn Amerika dro tydalingene til, og hvor kom innflytterne fra? Fram til slutten av 1860-åra var det særlig grensebygdene i Sverige som lokka. Fjerdeparten av utflytterne dro til Lith, Ljungdalen eller andre bygder i Jemtland og Herjedalen. Mens det var 39 Sverigeutvandrere, var det bare 7 som flytta fra Sverige til Tydal. Utflytterne til Sverige ble altså i stor grad værende der, og mange tydalinge har i dag slekt på svensk side. Nest etter Sverige var det mest utflytting til Trondheimsområdet. Det var en generell tendens i tida at byene og sentrale strøk trakk til seg arbeidskraft fra omkringliggende bygder. Mange fra Tydal dro også til Stjørdal. En annen strøm gikk sørover til nabobygdene i Holtålen kommune og til Røros. Men også etter 1850-åra var det overskott av innflyttere fra disse bygdene. Nesten halvparten av alle

innflytterne til Tydal i perioden 1855-90 kom fra Rørostraktene. Holtålen sto for tredjeparten. Det var mest kvinner blant innflytterne, og det skyldtes nok at tydalingene fant seg kone i nabobygdene. Av utflytterne derimot var menn desidert i flertall. De kunne reise på egen hånd enten det var til Amerika eller til nabobygdene, og de hadde lettest for å skaffe seg betalt arbeid.

Bønder, husmenn og tjenestefolk

Husmannsvesenet som hadde økt sterkt fra begynnelsen av 1800-tallet, nådde et maksimum i 1860-åra. I 1865 fanns 72 bebodde husmannsplasser pluss et par ubebodde plassrom. Antallet var det samme i 1875 også. Flere plasser ble i tida etterpå kjøpt til sjøleierbruk, noen få ble fraflytta og antallet husmanns bruk gikk for alvor nedover i slutten av 1800-tallet. Men i 1900 var det fremdeles 53 husmannsplasser igjen, og det var først i det siste tiåret av 1800-tallet at det ble flere bønder enn husmenn i Tydal.

Husmenn og bønder 1865 1800

	garder	gardfolk	husm.plasser	husm.
1865	49	400	74	410
1875	53	401	73	398
1891	57	431	65	364
1900	74	517	53	364

(I tabellen er den heimehørende befolkning fordelt etter hvor de bodde.)

Størrelsen på plassene er bare kjent gjennom matrikkelarbeidet i 1865. Den gjennomsnittlige husmannsplassen hadde da 5 mål åker og dyrka eng og 12 mål natureng. Gardene hadde tre ganger så store innmarksarealer, og det var relativt mer dyrka jord på gardene enn på plassene. Noen av husmennene hadde forholdsvis store innmarksarealer. Ole Evensen Skultrø hadde dobbelt så mye natureng som bonden på Sjursgarden vestre. Husmannen kunne fø 6 storfe og 10 småfe i 1865. Men bonden hadde mer åker og dyrka jord og langt større tilgang til utmarksherlighetene. Bl.a. hørte fem setrer til garden. Under Aasgard vestre var det to husmenn som tilsammen hadde dobbelt så mye innmark som bonden. Den ene var bror til den tidligere brukeren, og det var nok ikke alltid så stor forskjell mellom bønder og husmenn. Tjenestefolka hørte til på gardene. Denne gruppa økte i tall fram til folketellinga 1875. Da var det 29 drenger og 45 tauser. Men i 1890-åra ble det bare halvparten så mange drenger igjen. Mannfolka fikk sysselsetting i nabobygdene, og flere menn enn kvinner emigrerte til Amerika. Kvinnene tok i større grad tjeneste i heimbygda, og det var i perioden dobbelt så mange tauser som drenger.

Yrker

I et samfunn der sjølforsyninga var på retur, ble det f.eks. mer bruk for handverkere og andre arbeidere. Snekring og tømring var det mange som drev med. I folketellingene var det flest av dem i 1875 da det var 11 snekkere og tømmermenn. Nesten alle hadde husmannsplass ved siden av. Smeder var det også flest av i 1875. Men smedkunsten var i ferd med å dø ut, for alle nær som én var mellom 60 og 70 år. Men på

Smedgjardet førte Bersvend (f. 1835) og Jens (f. 1843) tradisjonen vidare etter far sin, Jon Bersvendsen Østby.

Tomas Larsen Henmo (f. 1885) foran Henmosmia. Han ble bygdas smed og skodde bl.a. hester for bøndene i en årrekke. Smia var opprinnelig bygd av bestefaren hans, Tomas Larsen Henmo, f. 1822, som også var en dyktig smed.

De fem-seks smedene i 1870-åra utførte smiarbeid for de andre i bygda. Bersvend og Jens laga også ljåer, skjurruer, hestesko og hestekosøm til salgs for kjøpmann Birch i Selbu. Men flere andre bønder hadde smie på garden og gjorde trulig nødvendig arbeid til seg sjøl. 15 smier var brannassurert i slutten av 1800-tallet, og minst så mange var nok ennå i bruk. Skomakere var det bare tre av i 1875, mens folketellinga i 1891 nevner ti. I 1900 bodde et par samekvinner i bygda og livnærte seg delvis med finnskoarbeide. Det var fire skreddere i 1875, men siden bare én. Derimot var det flere kvinner som begynte med syarbeid, og i 1900 var det ti syersker som var heimehørende i Tydal. Noen av disse tok arbeid utafør bygda. Nevner vi så én kurvmaker, én maler og én skinnfellmaker, har vi fått med alle handverkerne i siste halvdel av 1800-tallet. Omreisende handverkere var også innom Tydal. En av dem som var her mye, var blikkenslager Johan Marius Moe (kalt «konsulen» blant venner). Han var fra Levanger og kom hit første gang i 1879. Moe endte sine dager på Selbu gamleheim i 1928. Et nytt yrke oppsto da det ble starta handelsforretninger i Tydal, og en fikk handelsmenn og betjenter. I 1890-åra ble det flere lærere. Et trekk i tida var et økende antall personer som hadde ei løs tilknytning til bestemte yrker. Mange tok tilfeldig arbeid i jordbruk, skogbruk, ved gruver og veganlegg. 8-9 personer var kalt løsarbeidere i folketellingene 1865 og 1875. Mange av løsarbeiderne og drengene tok gruvearbeid ved Esna i 1891, men det ble av kort varighet. En del fikk fast gruvearbeid ved Kjøli gruver, og det var ti gruvearbeidere i 1900. Da var det 24 menn som livnærte seg som løsarbeidere. Mellom 10 og 20 var faste skogsarbeidere. Et større antall fikk arbeid ved trelastbruket og karbidfabrikken i Meråker i slutten av 1890-åra. Noen få fikk arbeid ved jernbaneanlegg. Omkring 1900 var det altså mulighet for sysselsetting i nabobygdene, men det gjaldt hovedsaklig for menn. Derfor var det få som emigrerte rundt 1900. Men arbeidspendlinga slo ut i ei skjev kjønnsfordeling i den heimeværende befolkninga. Under folketellinga i 1900 var 57 menn fraværende, mot bare 14 kvinner. Det var derfor et stort kvinneoverskott blant de voksne i aldersgruppa 20-60 år.